

Ξηρολιθικές κατασκευές και κτισμένη κληρονομιά

(Επιμέλεια: Μάνια Μπεριάτου, Ιουλία Παπαευτυχίου), Κεφαλονιά: Ίδρυμα Κεφαλονιάς και Ιθάκης, Διεθνής Εταιρεία για τη Διεπιστημονική Μελέτη των Ξηρολιθικών Κατασκευών), 2018, σελ. 231.

Κείμενο: Ηλίας Τουμασάτος

Ως μη ειδικός αναγνώστης, θα επιχειρήσω να προσεγγίσω αυτή την εξαιρετικά ενδιαφέρουσα έκδοση του Ιδρύματος Κεφαλονιάς και Ιθάκης και της Διεθνούς Εταιρείας για τη Διεπιστημονική Μελέτη των Ξηρολιθικών Κατασκευών), σε επιμέλεια της Μάνιας Μπεριάτου και της Ιουλίας Παπαευτυχίου, από την πλευρά της κοινωνικής ιστορίας, για τη μελέτη της οποίας το σύνολο των εργασιών που συγκροτούν τη συλλογή αυτή αποτελούν χρήσιμο εργαλείο. Εικοσιτέσσερις μελέτες για τον ανθεκτικό στον χρόνο και διαδεδομένο στον χώρο κόσμο της ξερολιθιάς, που πρωτοπαρουσιάστηκαν με τη μορφή ανακοινώσεων εδώ στην Κεφαλονιά, στο 15^ο Διεθνές Συνέδριο Ξηρολιθικών Κατασκευών, τον Σεπτέμβριο του 2016.

Ο πολιτισμός της ξερολιθιάς απλώνεται παντού, στον χώρο και τον χρόνο, κι έτσι η ύλη αυτού του τόμου, δοσμένη άλλοτε στην ελληνική, άλλοτε στην αγγλική και άλλοτε στη γαλλική γλώσσα, απλώνεται και αυτή σ' ένα ευρύ χρονικό και γεωγραφικό πλαίσιο, με επίκεντρο τον μεσογειακό χώρο. Οι επιμελήτριες έχουν καταναίμει τις μελέτες σε δύο μεγάλες θεματικές ενότητες, μία που αφορά τον ηπειρωτικό και νησιωτικό χώρο της Ανατολικής Μεσογείου (όπου και τρεις εργασίες με αντικείμενο την Κεφαλονιά: Των Γεράσιμου Γαλανού, Γεράσιμου Θωμά και Μάνιας Μπεριάτου) και μία που αναφέρεται σε υλοποιημένες δράσεις ανάδειξης και προστασίας ξηρολιθικών κατασκευών στη Δυτική Μεσόγειο. Το δεύτερο μέρος ολοκληρώνεται με αναφορές στις ανά τον κόσμο μνημειακού-λατρευτικού χαρακτήρα ξηρολιθικές κατασκευές ανά τον κόσμο (Jovanec Borut: "Sacral objects in corbelling") και, με ένα πολύ μακρινό ταξίδι στις πέτρινες κατασκευές στη Νέα Ζηλανδία (Tufnell Richard: "The Dry Stone Walls in New Zealand").

Αυτές οι τελευταίες εργασίες, που ξεπερνούν τα όρια της Μεσογείου, δείχνουν πόσο άρρηκτα συνδεδεμένες είναι οι ξηρολιθικές κατασκευές με τις ανθρώπινες κοινωνίες σε ολόκληρη την οικουμένη. Το χρονικό διάστημα, αλλά και το πλήθος των κοινωνιών και των πολιτισμών που χρησιμοποιούν αυτού του είδους τις κατασκευές φαντάζουν τεράστια μπροστά στην κτισμένη κληρονομιά των τελευταίων, μεταβιομηχανικών αιώνων, παρά το γεγονός ότι η τελευταία έχει με ασύμμετρο και συχνότατα καταστροφικό τρόπο κυριαρχήσει στο τοπίο. Για χιλιάδες χρόνια ο άνθρωπος χρησιμοποιεί το συμπαγές υλικό που του παρέχει η φύση και βρίσκεται ανά πάσα στιγμή διαθέσιμο δίπλα του. Την πέτρα. Ίσως, για να είμαστε ακριβείς, δεν πρέπει να χρησιμοποιήσουμε τον ενικό αριθμό. Όχι ο

άνθρωπος, αλλά οι άνθρωποι, οι ανθρώπινες ομάδες, λιγότερο ή περισσότερο κοινωνικά οργανωμένες, αξιοποιούν αυτή την ύλη για να κατασκευάσουν από τις πιο απλές και ταπεινές λιθοδομές (φράχτες, αναβαθμίδες, αλώνια), καλύβια, μαντριά, κοτέτσια, στάβλους, μέχρι επιβλητικούς ναούς, θολωτούς τάφους και μνημεία, αλλά και για μεγάλα έργα όπως δρόμους, γέφυρες, σκάλες που σκαρφαλώνουν σε απόκρημνες πλαγιές, ακόμα και υποδομές ύδρευσης. Η πέτρα είναι εκείνη που ενώνει το μεγαλείο του τάφου του Αγαμέμνονα στις Μυκήνες, και του Μάτσου-Πίτσου στο Περού με την ταπεινή χρηστικότητα μιας πέτρινης καλύβας σε κάποια ξεχασμένη γωνιά της Ελλάδας.

Ο Σεφέρης έγραφε στο «Μυθιστόρημα»:

*Ο τόπος μας είναι κλειστός, όλο βουνά
που έχουν σκεπή το χαμηλό ουρανό μέρα και νύχτα.
Δεν έχουμε ποτάμια δεν έχουμε πηγάδια δεν έχουμε πηγές,
μονάχα λίγες στέρνες, άδειες κι αυτές, που ηχούν και πού
τις προσκυνούμε.
Ήχος στεκόμενος κούφιος, ίδιος με τη μοναξιά μας
ίδιος με την αγάπη μας, ίδιος με τα σώματά μας.
Μας φαίνεται παράξενο που κάποτε μπορέσαμε να χτίσουμε
τα σπίτια τα καλύβια και τις στάνες μας.
Κι οι γάμοι μας, τα δροσερά στεφάνια και τα δάχτυλα
γίνονται αινίγματα ανεξήγητα για την ψυχή μας.
Πώς γεννήθηκαν πώς δυναμώσανε τα παιδιά μας; [...]*

Αυτό το ερώτημα του ποιητή ίσως και να βρίσκει απάντηση σ' αυτές τις πέτρες. Στις ορεινές και νησιωτικές περιοχές της Μεσογείου (και όχι μόνον) οι αγροτικές κοινωνίες αναζητούν απεγνωσμένα χώρο για να μπορέσουν να αναπτυχθούν. Να εξασφαλίσουν στοιχειώδεις καλλιεργήσιμες εκτάσεις, να στεγάσουν τους εαυτούς τους και τα κοπάδια τους, να προσδιορίσουν τα σύνορα των ιδιοκτησιών τους, να δημιουργήσουν βοηθητικές μόνιμες κατασκευές για τις εργασίες τους. Η εξίσωση είναι πάρα πολύ δύσκολη όταν ο χώρος είναι ελάχιστος. Κι όταν το ίδιο το γεωγραφικό ανάγλυφο δεν έδινε στους ανθρώπους αυτή τη δυνατότητα, ήταν αναγκαίο όχι απλώς να μηχανευτούν τρόπους για να μεγιστοποιήσουν τον ωφέλιμο και ζωτικό χώρο τους, αλλά ακόμη και να δημιουργήσουν αυτόν τον χώρο, να μετατρέψουν τις απότομες πλαγιές σε μικρές αλλά πολύτιμες αξιοποιήσιμες εκτάσεις. Το βοηθητικό υλικό τους το προσφέρει το ίδιο το άγριο και άγονο τοπίο. Η πέτρα, εκείνη που βρίσκεται παντού, μετασχηματίζεται σε ξερολιθιά. Οι πλαγιές των βουνών, όπου μπορεί να συγκρατηθεί λίγο χώμα, γειμίζουν αναβαθμίδες, αρμάκια. Οι μελέτες της Θεοδώρας Πετανίδου για το Αιγαίο ("The terrace-scapes of the Aegean in a period of critical transition) και της Μάνιας

Μπεριάτου για την Κεφαλονιά («Οι παραδοσιακές ξηρολιθικές κατασκευές στην Κεφαλονιά) είναι αποκαλυπτικές για τον τρόπο που οι αγροτικές κοινωνίες στα δύο ελληνικά πελάγη επιλύουν το ζήτημα της έλλειψης καλλιεργήσιμης γης, καθοριστικής σημασίας για την εξασφάλιση της επιβίωσης των κατοίκων των νησιών.

Οι πρακτικές αυτές, γέννημα της ανθρώπινης ανάγκης, αναπτύσσονται, όπως και οι αγροτικές κοινωνίες, με εξαιρετικά αργούς ρυθμούς στο πέρασμα των αιώνων – με παρόμοιους ρυθμούς πρέπει να κινείται η εξέλιξη των τεχνικών δημιουργίας των αναβαθμίδων. Ωστόσο εκείνο το «πρώτο βήμα», η στιγμή που ο άνθρωπος που βρίσκεται σε μια άγονη και ορεινή περιοχή και αντιλαμβάνεται πως για να εγκατασταθεί εκεί είναι προτιμότερο να δημιουργήσει μια έκταση που μπορεί να του προσφέρει τροφή από το να μετακινηθεί για την αναζητήσει, πιστεύουμε πως είναι ένα πολύ μεγάλο βήμα για τον ανθρώπινο πολιτισμό. Μολονότι αυτές οι κατασκευές καλύπτουν ολόκληρη την προβιομηχανική περίοδο των ανθρώπινων κοινωνιών, και καθώς είναι πολύ δύσκολη η χρονολόγηση αυτών των κατασκευών, αλλά και η διατήρησή τους, μπορούμε να αντιληφθούμε ότι ήταν διαρκής η αγωνία αλλά και η προσπάθεια αυτό το «τεχνητό χωράφι» πάνω στην πλαγιά να μην καταστραφεί. Βλέποντας ότι η εγκατάλειψη των αναβαθμίδων για μερικές δεκαετίες μόνο έχει οδηγήσει σε τεράστιες φθορές, και στην σταδιακή «εξαφάνισή» τους από το χάρτη καταλαβαίνουμε πόσο επίπονη αλλά και αναγκαία ήταν η διαδικασία συντήρησής τους, και πόσο «οικονομική» και ουσιώδης έπρεπε να είναι αυτή η δημιουργική διαδικασία, ώστε κυριολεκτικά καμία σπιθαμή χώματος να μην πηγαίνει χαμένη. Η πέτρα συγκεντρώνεται και αξιοποιείται με τρόπο τέτοιο ώστε και να δημιουργείται χώρος, και από την άλλη να μην χάνεται χώρος.

Όπως επισημαίνεται σε πολλές από τις μελέτες του τόμου, οι ξηρολιθικές κατασκευές δεν μπορούν να χρονολογηθούν εύκολα, καθώς είναι, τις πιο πολλές φορές, «παλίμψηστα», διαρκώς επεκτείνονται, περιορίζονται, ανακατασκευάζονται ανάλογα με τις συνθήκες και τις εποχές. Αυτό καθιστά αρκετά δύσκολο και τον γεωγραφικό και χρονολογικό προσδιορισμό της εξέλιξης των τεχνικών. Αυτό όμως που είναι πέρα από κάθε αμφισβήτηση είναι ο αειφορικός τρόπος με τον οποίο οι αγροτικές κοινωνίες διαχειρίζονται τον χώρο τους και τα λιγοστά υλικά τους, αιώνες ή και χιλιετίες πριν οι σύγχρονες κοινωνίες στοχαστούν πάνω στην έννοια της αειφορίας.

Και εξηγούμαι. Οι αντίξοες συνθήκες και η ανάγκη της επιβίωσης κάνει τους ανθρώπους να συνειδητοποιήσουν ότι δεν υπάρχουν περιθώρια απωλειών. Προσπαθούν να εκμεταλλευθούν τον χώρο, όχι όμως με καταστροφικές επεμβάσεις, αλλά με κινήσεις που εξασφαλίζουν ότι καμιά σπιθαμή εδάφους δεν πρέπει να χαθεί. Αντίθετα, πρέπει να εξασφαλιστεί η παραγωγικότητα και η

λειτουργικότητα του χώρου και στις επόμενες χρονιές – αφού άλλος χώρος δεν υπάρχει. Ταυτόχρονα, οι αναβαθμίδες εξασφαλίζουν και την αντιπλημμυρική προστασία των εδαφών αυτών. Η καλή συντήρησή τους εγγυάται ότι ο ίδιος αυτός χώρος θα υπάρχει και την επόμενη χρονιά. Ίσως τελικά η αγωνία για την επιβίωση είναι αυτή που «δένει» τον καλλιεργητή με τη γη του, που τον δεσμεύει να την προστατεύει, που τον μπολιάζει με τη συνείδηση της αειφορίας.

Αυτή η λογική επεκτείνεται και στις άλλες ξηρολιθικές κατασκευές, αυτές που λειτουργούν επικουρικά στην αγροτική και κτηνοτροφική παραγωγή. Οι καλύβες είναι ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα. Από τις απλές μεμονωμένες κατασκευές της περιοχής της Παλικής που περιγράφονται στη μελέτη του κ. Γεράσιμου Γαλανού «Οι ξηρολιθικές καλύβες της Κεφαλονιάς στην περιοχή του Ταφιού-Καμιναράτων» έως τις εντυπωσιακές καλύβες με εσωτερικούς λιθόκτιστους πεσσούς που συναντάμε στο Αιγαίο και περιγράφονται στην εργασία της επιμελήτριας του τόμου κ. Ιουλίας Παπαευτυχίου «Μορφολογία και τυπολογία βοηθητικών κτισμάτων από ξηρολιθιά στη νησιωτική Ελλάδα», αλλά και τα εντυπωσιακά «Μητάτα» της Κρήτης που παρουσιάζει ο κ. Γιώργης Πετράκης στην εργασία του «Τα Μητάτα της Νίδας στον Ψηλορείτη», διακρίνουμε μια κυρίαρχη «πολιτική» στην κατασκευή των πρόχειρων αυτών κτισμάτων. Είτε πρόκειται για καλύβες που προσφέρουν προσωρινή φιλοξενία στους αγρότες ή κτηνοτρόφους, είτε για μαντριά, κοτέτσια ή αποθήκες, αλλά και άλλους βοηθητικούς χώρους όπως αλώνια, ασβεστοκάμινα, στέρνες ή ακόμη και μάντρες, ο στόχος είναι: Λειτουργικότητα, «δικτύωση» με το σύνολο των δραστηριοτήτων της συγκεκριμένης περιοχής, και προπαντός οικονομία.

Το πρώτο έχει να κάνει με την εξυπηρέτηση των αναγκών που έχει ο οικισμός ή η αγροτική μονάδα. Το υλικό είναι άφθονο, αλλά η μεταφορά του και η επεξεργασία του είναι δύσκολα, επομένως η λύση πρέπει να είναι απλή αλλά λειτουργική. Το δεύτερο μπορούμε να το διαπιστώσουμε θεωρώντας μακροσκοπικά τις κατασκευές που συναντάμε σε μια συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή (όπως πολύ επιτυχημένα επιχειρεί η κ. Μάρω Αποστόλου στη μελέτη της «Ξηρολιθιά – ξηρολιθικό τοπίο: Η έννοια του συνόλου») διαπιστώνουμε ότι οι ξηρολιθικές συνθέτουν ένα ιδιότυπο, όχι προσχεδιασμένο, αλλά διαμορφωμένο ώστε να είναι αποτελεσματικό δίκτυο που εξασφαλίζει στήριξη του εδάφους, καλλιέργεια, αποθήκευση, «μάντρωμα» των ζώων και καθορισμό συνόρων. Το ίδιο διαπιστώνουμε και στην περίπτωση της Σπιναλόγκας, όπως αυτή αποτυπώνεται στην εργασία του κ. Γιώργη Πετράκη «Αρχέτυπες δομές και πρωτογενής οργάνωση του χώρου στη χερσόνησο της Σπιναλόγκας».

Και το τρίτο, επειδή κάθε τετραγωνικό εκατοστό γης στις βοηθητικές κατασκευές «κλέβει» δυνητικά ωφέλιμο χώρο, πρέπει να εξασφαλίζεται η μέγιστη χρηστικότητα με το ελάχιστο «διαφυγόν» κόστος. «Οικονομία» με τον

κυριολεκτικό της όρο, ορθολογική νομή – κατανομή του «οίκου», της οικιστικής και παραγωγικής μονάδας που είναι το κύτταρο του «χωρίου», δηλαδή του χώρου όπου ζει, παράγει, και καταναλώνει κάθε μικρή αγροτική κοινωνία. Αυτό που «συγκρατεί» τον χώρο και τον καθορίζει, είναι οι ξηρολιθικές κατασκευές.

Σ' αυτή τη μικρή κοινωνία οι ξηρολιθικές κατασκευές είναι κρίσιμης σημασίας και για τη διαχείριση των υδάτινων πόρων. Στη μελέτη της κ. Αναστασίας Πίττα "Water management in Dry Stone". Βρύσες, πηγάδια και κανάλια νερού, αλλά και σύνθετες κατασκευές όπως νερόμυλοι δημιουργούν ένα συχνά αόρατο στο γυμνό μάτι δίκτυο που επικουρεί τόσο την αγροτική παραγωγή όσο και τις καθημερινές ανθρώπινες ανάγκες.

Οι ξηρολιθικές κατασκευές όμως δημιουργούν και δίκτυα επικοινωνίας. Λιθόστρωτοι δρόμοι, μονοπάτια, γεφύρια και σκάλες, σαν αυτά που παρουσιάζονται στην εργασία της κ. Ελένης Παγκρατίου «Ξηρολιθικά λιθόστρωτα στην περιοχή Ζαγορίου. Τύποι και τεχνικές κατασκευής» συνδέουν τις μικρές αγροτικές κοινωνίες μεταξύ τους και με τα ευρύτερα οδικά δίκτυα. Κατασκευασμένα σε επίπεδο κοινοτικής οργάνωσης σε εποχές που ακόμα και η έννοια του δημόσιου έργου περιοριζόταν σε κατασκευές σε μεγάλα αστικά κέντρα, οι κατασκευές αυτές δεν είναι μόνο ζωτικές, αριστοτεχνικά κατασκευασμένες αρτηρίες επικοινωνίας με τον υπόλοιπο κόσμο απομακρυσμένων οικισμών, αγωγοί κυκλοφορίας εμπορευμάτων, υπηρεσιών και προσώπων. Είναι και εμβληματικά τοπίοσημα. Αν οι περισσότερες ξηρολιθικές κατασκευές διακρίνονται για την απλότητα και τα επαναλαμβανόμενα κατά περιοχές μοτίβα, οι δρόμοι, οι σκάλες και τα γεφύρια σηματοδοτούν και την ταυτότητα των περιοχών τους στον χώρο. Ωστόσο η επικοινωνία και η λειτουργικότητα είναι αυτά που προέχουν. Το γεφύρι-σύμβολο δεν έχει κατασκευαστεί για να είναι σύμβολο, συμβολοποιείται από τη λειτουργικότητά του. Και, πάνω απ' όλα, είναι εναρμονισμένο με το τοπίο. Δεν έρχεται να καταλάβει τη θέση του στο τοπίο, να επισκιάσει, αλλά εναρμονίζεται με το τοπίο.

Πέρα από τις μνημειακού τύπου κατασκευές (όπως τα τείχη των πόλεων της αρχαίας Κεφαλονιάς, που παρουσιάζονται στην εργασία του Γεράσιμου Θωμά), οι ξηρολιθικές κατασκευές σε ολόκληρη τη Μεσόγειο, όπως περιγράφονται στο βιβλίο, λόγω αυτής της «οικονομικής σχέσης τους που επιβάλλει ο λειτουργικός τους χαρακτήρας, με την απλότητα που τις διακρίνει, εντάσσονται αρμονικά στο φυσικό τοπίο, δεν διαταράσσουν την ισορροπία του οικοσυστήματος στο βαθμό που το κάνουν οι κατασκευές που ο άνθρωπος της βιομηχανικής γεωργίας έχει θέσει σε λειτουργία προσπαθώντας να υπερεκμεταλλευτεί τους φυσικούς πόρους. Αυτό δεν έχει κάνει με την έλλειψη τεχνικών δυνατοτήτων των μαστόρων για κάτι τέτοιο. Έχει να κάνει με αυτό που οι ίδιοι θεωρούν αυτονόητο, και εμείς, καλούμαστε ακόμα να συνειδητοποιήσουμε: Ότι οι κατασκευές τους θέλουν να

δαμάσουν τη φύση, αλλά όχι να την εξοντώσουν. Το χωράφι τους, ακόμη κι αν είναι ένα απλό πεζούλι, είναι ο οίκος τους, από τον οποίο θα ζήσουν. Οποιαδήποτε αλλοίωση ή καταστροφή κάποιου στοιχείου αυτού του οίκου θα διαταράξει όλη την ισορροπία του. Όπως όταν μια πέτρα δεν στερεωθεί καλά στη λιθιά εκείνη θα κινδυνεύσει να καταρρεύσει, οι άνθρωποι εκείνης της εποχής γνωρίζουν καλά ότι οι επεμβάσεις τους στο τοπίο πρέπει να είναι ήπιες, λειτουργικές και αειφόρες. Και εννοείται ότι δεν είχαν ιδέα για το τι σημαίνει «ήπια, λειτουργική και αειφόρος παρέμβαση». Δεν ήξεραν, αλλά το έκαναν. Εμείς, σήμερα, γνωρίζουμε, αλλά δεν το κάνουμε.

Στο δεύτερο μέρος του βιβλίου μπορεί να διαπιστώσει κανείς ότι αυτή η εναρμονισμένη με το τοπίο λειτουργικότητα των ξηρολιθικών κατασκευών συναντιέται και στην άλλη πλευρά της Μεσογείου. Ασφαλώς και εκεί η εκβιομηχάνιση της αγροτικής παραγωγής και η τριτογενοποίηση της οικονομίας έχουν οδηγήσει σε εγκατάλειψη και μααρασμό εκείνες τις παλιές κατασκευές και δίκτυα. Ωστόσο, η συναίσθηση της αξίας τους ως στοιχεία της πολιτιστικής κληρονομιάς έχει οδηγήσει σε συνεργατικές και διεπιστημονικές δράσεις με στόχο την ανάδειξη αυτών των κτισμάτων, που δείχνουν τη μακρόχρονη και αργόσυρτη προσπάθεια του ανθρώπου να καταστήσει το στενό του περιβάλλον βιώσιμο, για εκείνον και για τα παιδιά του, μια και οι πιθανότητες να εγκαταλείψει το ορεινό χωριό ή το απόκρημνο νησί του ήταν για πάρα πολλούς αιώνες πάρα πολύ μικρές.

Στη Γαλλία, στην Ιταλία, την Ισπανία, οι επιστήμονες σκύβουν πάνω στις ταπεινές λιθιές και επιχειρούν να τις περισώσουν, ενώ χρησιμοποιούν τις παλιές εκείνες τεχνικές ακόμη και για καινούριες παρεμβάσεις και αναπλάσεις, όπως στην περίπτωση της Domodossola στο Πιεμόντε της Βόρειας Ιταλίας, που παρουσιάζεται στην εργασία του Giordano Gisella. Για να μην είμαστε μονίμως γκρινιάρηδες και απαισιόδοξοι, η επιστημονική έρευνα για την Ελλάδα, την Κύπρο και την Ανατολική Μεσόγειο δείχνει ότι το ενδιαφέρον για αυτές τις πιο ταπεινές αλλά τόσο ουσιαστικές πέτρινες γωνιές της Ιστορίας μας αυξάνεται. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν και οι προτάσεις εκπαιδευτικής αξιοποίησής τους στο πλαίσιο της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, όπως παρουσιάζονται στην εργασία της κ. Χαράς Χρυσανθάκη «Περιβαλλοντικό και εκπαιδευτικό παιχνίδι με αντικείμενο τις αναβαθμίδες και την αισθητική τους αξία και τίτλο «Ταξίδι στην Τέχνη της Ζωής».

Η αλήθεια είναι ότι η συνειδητοποίηση της εναρμόνισης αυτών των στοιχείων του παλιού – αγροτικού κόσμου με το φυσικό περιβάλλον είναι κάτι περισσότερο από αναγκαία σήμερα, που η πραγματικότητά μας γίνεται όλο και πιο ψηφιακή και αντιμετωπίζουμε το φυσικό περιβάλλον ως κάδρο για επιτυχημένες φωτογραφίες που θα αναρτηθούν στο διαδίκτυο και θα συγκεντρώσουν πολλά «λάικ». Επειδή ζούμε όλο και λιγότερο και φωτογραφίζουμε όλο και περισσότερο, είναι ευκαιρία

να δούμε αυτούς τους πολύ οικείους μας χώρους όχι απλώς ως τροφή για σκέψη, αλλά ως παράδειγμα προς μίμηση.

Η σκάλα του Βραδέτου ή το γεφύρι της Άρτας ή η ξερολιθιά του παππού που ακόμα αντέχει τους πολλούς σεισμούς – γιατί άραγε; - πρέπει να πάψουν να είναι νοσταλγικές πινακίδες κατάλληλες για φωτογράφιση και αναπόληση των παιδικών μας χρόνων. Γιατί για τις νέες γενιές δεν θα σημαίνουν απολύτως τίποτα, αφού δεν συνδέονται με κάποια τους ανάμνηση. Πρέπει να συνειδητοποιήσουμε, μέσα απ' αυτές πόσο μεγάλη σημασία είναι να ζεις και να λειτουργείς μέσα στο φυσικό σου περιβάλλον. Ότι η ανθρώπινη σοφία βρίσκεται στην απλότητα, στο μέτρο, στην αρμονία με το τοπίο, ότι και το μέλλον μας περνάει απ' αυτή την απλή αρμονία της λιθιάς. Ότι είμαστε κι εμείς μία από τις πέτρες αυτής της λιθιάς, κι ότι και από μας εξαρτάται η ισορροπία αυτού του μικρόκοσμου που ζούμε.

Ας ακούσουμε λοιπόν τις ιστορίες που έχουν να πουν οι ξερολιθιές.